

PARTY ISTVÁN:

A gemenci szarvas

A gemenci vadgazdaság területe csak egy része annak a hatalmas területnek, amely a Duna—Dráva ártéri világhírű gímszarvas hazájának tekinthető. A Duna—Dráva ártér nagyobb része Jugoszláviához tartozik. A határon keresztül természetesen állandó a vadváltás. Déli szomszédaink a Duna—Dráva ártérre történő szarvasbeszívárgást a Fruska-Góra magasságától számítják. Hazánkban Bács, Tolna, Baranya és részben Somogy érintett e tekintetben. Az ez évben beindított borjú fülgombozás fentiekre vonatkozólag bizonyíték lehet 10—15 év múlva. Hazánkban főterületnek kétségtelenül a gemenci vadgazdaságot kell tekintenünk, valamint a Dunaártéri Állami Erdőgazdaság Gemenc-cel szemben a Duna bal partján fekvő és a határ mentén elterülő erdősegeit, valamint a Mecseki Állami Erdőgazdaság kezelésében álló Baranyai háromszöget.

Amint említettem a főterületeken kívül megnevezett négy megyében fekvő erdősegek is érdekeltek az ártéri szarvaskérdésben. Bennünket felette érdekel az, hogy az ERTI által évente végzett agancsbírálat milyen eredményeket mutat a főterületeken és a négy megye területén. Évente megállapítható így, hogy az egyes komplexumokban jó-e vagy rossz a szarvassal kapcsolatos gazdálkodás.

Országunk más erdőkomplexumaiban is terítékre kerülnek kapitális bikák, ha kisebb számban is. Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül azt a tényt, hogy a *gímszarvas eredetileg lapályi, ingoványi erdők lakója volt* és az előretörő kultúra szorította azt évszázadok alatt a hegyi és alpesi erdőkbe. Ősi előfordulási helyéhez még ma is legjobban az ártéri erdők hasonlítanak. Itt főleg lágy lombfélék, nádasok, ingoványok voltak, különösen a védgát-töltések megépítése előtt. A hullámtér olyan széles volt akkor még, hogy a legmagasabb árvizekkor is szárazon maradtak a magas részek, az ún. göröndök. Az 1870-es években készültek el a védgát-töltések, a hullámtér pár kilométer széles maradt, a legmagasabb árhullámok vízzel borítják az egész hullámteret.

A gemenci vadgazdaság területe mintegy 17 000 ha. Ebből erdő 14 000 ha. Vizek, valamint a vadgazdaság mezőgazdasági szélén idecsatolt, ún. védősáv 3000 ha. Tolna község magasságától a tolnai holt Dunának a Sióba torkolásáig, onnét a Siónak a Dunába torkolásáig a jobb és bal parton fekvő hullám-

téri és ármentett erdők, a Sió torkolattól a Duna jobb partján Bába község magasságáig nyúló hullámtér és védgát töltés ármentett oldalán helyel-közzel elhúzódó ármentett sáv erdői; a Duna bal partján Baja város alatt fekvő Pandur sziget; a Sió hullámtere 1—1,5 km, a Duna hullámtere 3—4 km széles. Tulajdonképpen az egész hullámtér félszigetekből és szigetekből áll. A vadgazdaság jelenlegi területének mintegy 60—70%-a a felszabadulás előtti időkben a kalocsai érsekség, 30—40%-a a Köz- és Vallásalapítványé volt.

Az 1900-as évek előtti idők vadállományáról megbízható adatok nincsenek birtokunkban. Az 1891. évben a vadgazdaság északnyugati, határától légvonalban mintegy 7—8 km-re, Szálkán esett a világrekord. Akkor ez Montenuovó-birtok volt és minden bizonnyal akkor is csak előerdősége lehetett a dunai nagy komplexumnak. Az agancson felismerhetők a jellegzetes dunai vonások.

Az 1900-as években Fónagy József bérelte ki szinte az egész érseki részt, sőt a közalapítványt is 24 évre. Onnét már vannak megbízhatóbb adataink. A Fónagy-bérlet idejében már külföldi bérelővők lötték a bögő bikákat, akkor 1000 aranykoronát fizettek darabonként. Évi 30—40 bikát értékesítettek ilyen áron bérlővéssel. 1925-től 1936-ig az érseki erdők Gemenc környéki részének vadászata házikezelésben maradt, a többi részt újra bérbe adták. A házi kezelésben tartott részeken a bérlővés hatalmas méreteket öltött. Ezekben az időkben a tehénkilövés nagyon kisméretűvé vált, mert elvként mondták ki azt, hogy a sok tehén sok bikát csábít oda. 1936-tól újra bérbe adták a házi kezelésben levő részeket is egészen a felszabadulásig, sőt a felszabadulás után újabb bérlet indult, míg 1949-től az egész terület először rezervátum, majd 1951-től állami vadgazdaság lett.

A Fónagy-féle bérlet idejéből 3—4 olyan bikát hallottam emlegetni, melynek agancsai aranyérmesek lehettek. A további eredményeket Szederjei—Sartorius 1960. évben német nyelven megjelent *Die Goldmedaille-Hirsche Ungarns* című nagyszerű könyvében megtalálhatjuk. Az említett könyvben: 1918-ból szerepel 1 db 9,36 kg súlyú itt lőtt bikának az agancsa, mely valószínűleg aranyérmes. 1942-ben 1 db 209,11 Np.-os bika Gemencben, 1943-ban 1 db 204,67 Np.-os bika Veránka szigeten, 1943-ban 1 db 200,72 Np.-os bika Pörbölly területén került terítékre. 1944-től 1951-ig aranyérmes bika nem esett. Végeredményben tehát 1900-tól 1951-ig tudomásunk szerint 7 db aranyérmes bika került e területen terítékre.

1951-től 1959-ig bezárólag, tehát kilenc év alatt 25 db aranyérmes bikát löttünk. Az általam vezetett nyilvántartás tehát 2 db-bal többről emlékezik meg, mint a Szederjei-Sartorius könyv.

A legmagasabb Nádler-pontú bikák 1951-től kezdve az alábbiak voltak a vadgazdaságban: 1951-ben 1 db 18-as 218,55 Np., 1951-ben 1 db 26-os páratlan 214,50 Np.-os a düsseldorfi, 1954. évi kiállításon volt a közep európai nagydíjas agancs. 1955-ban 1 db 16-os, 209,19 Np., 1957-ben 1 db 16-os, 209,91 Np., 1958-ban 1 db 16-os páratlan, 209,05 Np., 1951-ben 1 db 16-os páratlan, 208,14 Np.

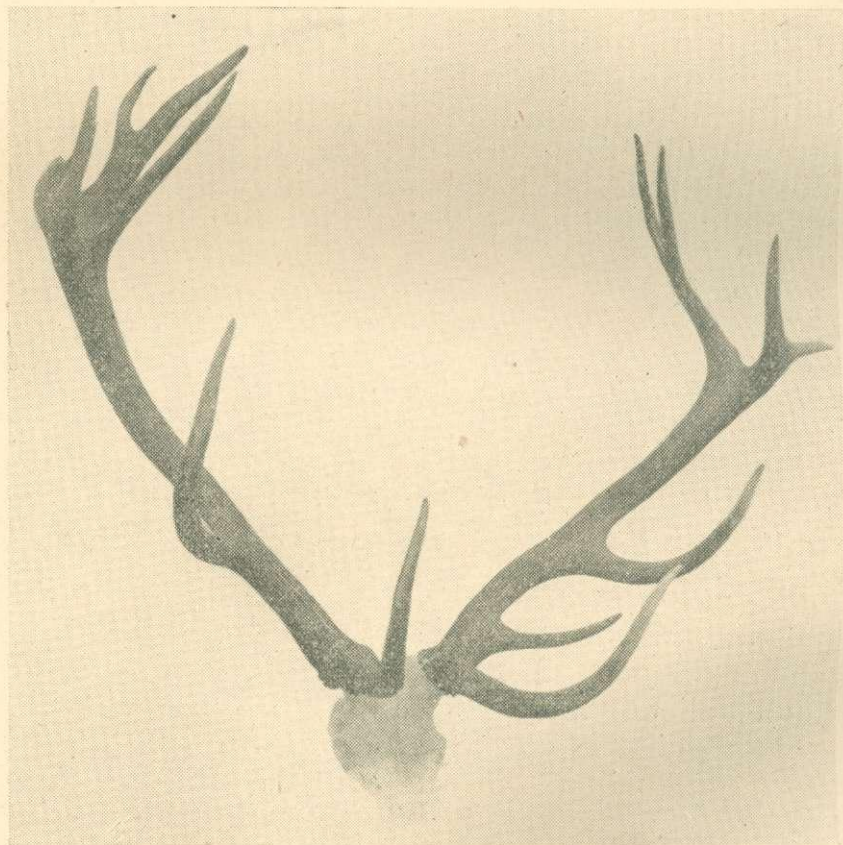
A Dunaártéri Állami Erdőgazdaság ártéri rezervációjában: a legjobb aranyérmes bikák: 1957-ben Lenés—Karasz területen 1 db páratlan 18-as 207,91 Np., 1955-ben Karapanca területén 1 db 20-as 207,78 Np., 1959-ben Béda területén 1 db 14-es 205,29 Np. E második súlyponti területen 1954-től 1959-ig összesen 5 db aranyérmes bika került terítékre.

A harmadik főterületen: a baranyai háromszögben, mely a Mecseki Állami Erdőgazdaság rezervációja: terítékre került 1951-től 1959-ig 4 db aranyérmes bika. 1955-ben Bakócán 1 db páratlan 18-as, 228,48 Np., 1958-ban Kör-

csönyén 1 db páratlan 24-es, 221,88 Np., 1952-ben Körcsönyén 1 db 12-es, 211,82 Np., 1953-ban Bakócán 1 db páratlan 16-os, 210,65 Np.

A gemenci főterülethez légvonalban mintegy 30—40 km-re fekvő gyulaji vadgazdaság gímszarvaseredményei is érdekesek: 1951-ben esett 1 db 16-os, 226,11 Np., 1957-ben 1 db 14-es, 222,88 Np.

Kilenc év alatt a felsorolt területek 36 db aranyérmes bikát produkáltak, ebből 4 db 220 Np. feletti agancs.

A gemenci 1951. évi 218,55 Np-os agancs

A vadgazdaság területén a szarvaslétszámmal kapcsolatban csak 1900-tól, a Fónagy-bérlet idejétől tudunk adatokat, mégpedig *Party József* doromlási erdőgondnok adatai alapján, aki 1900-tól 1934-ig volt szolgálatban. A feljegyzések alapján: 1900-tól 1919-ig cca 2—3000 db a szarvaslétszám, 1919-ben nagy kilövések miatt leapadt mintegy 1000 db-ra. Az 1930-as években volt a legmagasabb a létszám: 6—7000 db; az 1941-évi jégárkor leapadt az állomány 1200 db-ra. 1945-re ismét 2000 db-on felüli az állomány, 1945—46 években nagy kilövések miatt 1000 db. 1951-ben a gemenci vadgazdaság beindulásakor 1500—1600 db, 1956. évi márciusi jégárkor 2700 db, ebből a jégár áldozata lett 2200 db. 1961. évi borjak nélkül az állomány 850—900 db. 1956. évi jégár után

évekig rossz volt a borjazás, a tehenek áthültek, sok volt az abortus és a ptefészek-gyulladás, úgyhogy 1960. évben észleltük az első normális borjazást.

1900-tól 1951-ig e területen a vadgazdálkodás a jól-rosszul végzett kilövésekből és selejtezésekből állt, vadtakarmányföld alig akadt, téli etetés a legnagyobb teleken is csak szórványosan fordult elő. 1961. évre kisebb-nagyobb nehézségek árán elértük azt, hogy 250 ha vadtakarmányföld területen gazdálkodunk. Remélhetőleg ez év telére már az etetők is megépülhetnek azokon a szigeteken, ahol eddig még nem voltak.

Téli takarmányként kizárólag pillangósok jól kezelt szénáját, marhakáposztát, tengerit és csicsókát adhatunk; a réti szénát a mi vadunk nem veszi fel, de egyébként sem lenne azt tanácsos etetni, abban igen kevés a tápérték. A legkiválóbb téli etetés mellett sem nélkülözheti a szarvas a lágy lombfák sima kérgét és rügyét. Tarvágásoknál tapasztaltuk azt, hogy amíg ott talál bőséges élelmet, addig a lucernát mellözi. Vadtakarmányt jelent a hamvas szeder zöld levele. A szederlevél 4—5 C° hideget bír, csak ennél nagyobb hideg árt a leveleknek. Szerencsés esetben még január közepén is zöld a levél, s ez óriási mennyiségű és jó minőségű takarmányt jelent a vadnak. Megfigyeléseink szerint, ha a szederlevél január közepéig kitart, abban az évben a rózsák vagy koszorúk kiválóan fejlettek. Elsőrendű takarmányt jelent a vörösgyűrűsöm az évi hajtásvége is. Mindkettőt az egész vadgazdaság területén nagy tömegben találhatja a vad. Megfigyeléseink alapján mind a szederlevél, mind a vörösgyűrűsöm hajtás csak lombhullástól-lombfakadásig jelent jó takarmányt, még abban az esetben sem fogyasztja később vagy előbb a vad, ha a vadlétszám, mint az 1930-as években, a normálisnak 4—5-szöröse.

A vegetációs időszakban nélkülözhetetlen a vadnak a tarvágások napsütötte területe, ott rengeteg rügyhöz, lágyszárúhoz jut, mely a napon fejlődött. Ameddig ezt tudjuk biztosítani, addig kiváló szarvasunk lesz, ne kívánjuk azt, hogy a szálerdők árnyékában álló cserjeszint és a fű jelentse az agancsképző takarmányt. Tapasztalatunk alapján a vadtakarmányföldekbe vetett, nagy kiterjedésű, jó minőségű lucernások és egyéb pillangósvirágúak feltétlenül szükségesek, azonban nem pótolhatják azt, amit a kefesűrű gyökérsarj újulatok gyenge hajtásai jelentenek.

Maga az agancsfejlődés a természetnek egyik csodája. Gondoljunk arra, hogy egy bika 5 éves korára fejlődik ki testileg, ekkor a dőhércég idejében élősúlyban 250 kg, ennek a súlynak 10%-a a csontváz, ezt 5 évig volt ideje fejleszteni, az agancs azonban 115—130 nap alatt fejlődik ki és megkívánjuk a 10 kg vagy még annál nagyobb súlyt is. Micsoda hatalmas teljesítménye ez a szervezetnek, milyen minőségű termelő takarmány kell hozzá! Ezt a szálerdők árnyékában nőtt zöldféleségekben nem tudja a vad felvenni. Ugyanakkor a fejlődő agancsnak sok napfényre is szüksége van. Megfigyelések szerint, ha valami ok miatt nem kap elég napfényt, könnyű, porózus lesz az agancs. A minél erőteljesebb fejlődéshez nélkülözhetetlen a megfelelő nyugalom is. Megfigyelték azt, hogy ha az agancsfejlődéskor zavart a bika tartózkodási helye, nem képes a zavarás következtében kikeresni és megtalálni a legértékesebb takarmányt és abból nem tud eleget felvenni. Azt is tudjuk, hogy az agancsfejlődéskor történő zavarás következtében, meneküléskor milyen csúnya és veszélyes sérülések következhetnek be a vérrel tele agancson. Veszélyes, mert akkor már a sérült agancsot a legyek pondróinak ezrei lepik el és sokszor jelentéktelenné látszó sérülés után a pondrók tömege az állat elpusztulását okozta.

Fenti tények ismerete után érthető, hogy egy kiváló szarvasos területen az

erdőgazdasági munkákat nagyon nagy körültekintéssel kell megszervezni és végezni. Ebbe nem igen fér bele a lombos erdők nyári termelése, tisztítása. Az lenne az igen kívánatos, hogy olyan legyen a fatermelési kontingens, melyet lombhullástól lombfakadásig el lehet végezni.

A közelmúltban jelent meg az OEF utasítása az erdő- és vadgazdálkodás jövőbeni egybehangolására. Jövőben a legkiválóbb nyártalajokat vadmentesen bekerítik és teljes talajművelés után telepítik a nemesnyárat. Ahol nincs optimális talaj, ott a gyökérsarjak közé ritka hálózatban egyedi védelem mellett telepíthetjük az erőteljes nemesnyár suhángokat, ugyanakkor ezekről a területekről a vadat nem szorítjuk ki. Új utakra térünk, amelyek remélhetőleg közelebb vezetnek a közös célhoz: *jobb erdőket neveljünk az ártéren, de úgy, hogy a Duna—Dráva ártéri szarvas léte és jövője biztosítva legyen.*

Hozzászólások

a vándorgyűlésen elhangzott előadásokhoz

A vándorgyűlésen elhangzott előadásokat a résztvevők élénk figyelemmel kísérték és a bennük foglalt megállapításokat számos hozzászólás egészítette ki, illetve bírálta. A hozzászólások főbb mondanivalóját a következőkben ismertetjük.

Sitkey János, az OEF erdőgazdasági főosztályának vezetője a Dunaártéri Állami Erdőgazdaság feladatait és eredményeit országos megvilágításba helyezte. Rámutatott arra, hogy gazdálkodási területe az ország erdőterületének 3,5%-a, fatermelési feladata ez évben az országosénak 6,6%-a, pénzügyi nyeresége a gazdasági ág összes nyereségének 7,5%-a. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a Dunaártéri Erdőgazdaság jelentős és tekintélyes helyet foglal el az ország erdőgazdaságai között.

Az Erdőgazdaságnak ez évben tervezett 62%-os iparifakihozatala az országos 54,9% mellett szintén jó eredmény, de ennek elérését a papírfa- és különösen a rostfatermelési lehetőségek hozzák magukkal.

Megállapította, hogy erdőgazdaságaink az elmúlt időben a gépesítés terén hatalmas fejlődést értek el. Fakitermelés vonatkozásában a gépesítettség 1957-ben mindössze 20%-os volt, 1960-ban már elérte a 39%-ot. Ennek figyelembevételével a Dunaártéri Erdőgazdaság 65%-os gépesítettsége igen figyelemre méltó. Az Országos Erdészeti Főigazgatóság tekintettel volt az Erdőgazdaság sajátos termelési körülményeire és minden lehető segítséget megadott a nehézségek leküzdéséhez. 1957-ben az összesen 7,3 millió forintnyi belföldi gépberuházásból az Erdőgazdaságnak jutott 1,2 millió forintnyit. 1958—1960 között pedig további 2,6 milliót. Az import gépkerekből 1957-ben 61 ezer forintnyit, 1958—1960 között pedig további 1 millió forintnyit kapott az Erdőgazdaság. Az elmúlt három évben az Erdőgazdaság összesen 11 millió forintot fordíthatott fejlesztési célokra. A Főigazgatóság támogatja a Dunaártéri Állami Erdőgazdaságot, mert biztos abban, hogy dolgozói maradék nélkül teljesíteni fogják azokat a feladatokat, amelyeket a népgazdaság állít eléjük.

Horváth László, a Kisalföldi Állami Erdőgazdaság művelési csoportvezetője a Felső-Dunaártér nemesnyárgazdálkodásával foglalkozott.

— A Felső-Dunaártéren már az 1900-as években kezdtek kisebb mértékben foglalkozni a nemesnyárral. Nagyobb mértékű telepítésük azonban csak az 1920-as években vette kezdetét. A telepítési anyag simadugvány alakban Baja és Karapanca környékéről került ide. A csemetekertben nevelt 1—2 méter magas gyökeres csemeték minden talajelőkészítés nélkül, gödrökbe ültették. A hálózat mindig sűrű volt. Az ápolás a gyomok és sarjak irtásából állt. A nagyvadkár elenyésző volt, mert kevés nagyvad tartózkodott a területen, s ha megjelent, jóformán ki is irtották, egyes területeket pedig külön őriztettek. Az erdőnevelés — főleg a háborús évek alatt — csak vonatott volt, vagy teljesen el is maradt. Ennek ellenére is általában értékes nemesnyárasok jöttek létre.

— A felszabadulás után a korszerű nyárfagazdálkodás elveit igyekeztünk érvényesíteni. Jelenlegi felkészültségünk mellett a vágásterületek tuskótlanítása sajnos még nem valósítható meg és így a nemesnyárok igényeit kielégítő komoly talaj-előkészítés nem valósítható meg. Tapasztalataink szerint ezeken a laza szerkezetű, kellően szellőző öntéstalajokon a kedvező vízgazdálkodás mellett a nemesnyárok